

РОЗДІЛ 2 ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 658.13.073

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СКЛАДУ В ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНІЙ ПІДСИСТЕМІ ЛОГІСТИЧНОГО УТВОРЕННЯ

Сумець О.М., канд. техн. наук, доцент, Кравцов А.Г., ст. викладач, Біляєва
О.С. викладач

*(Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка)*

У статті описана методика оцінки ефективності функціонування складу, який є ключовою ланкою транспортно-логістичної підсистеми логістичного утворення будь-якого рівня.

Постановка проблеми. Склад – це складне технічна споруда, що складається з численних взаємозалежних елементів, має визначену структуру і виконує ряд функцій по перетворенню матеріальних потоків, а також нагромадженню, переробці й розподілу вантажів між споживачами [5]. При цьому різноманіття параметрів, технологічних і об'ємно-планувальних рішень, конструкцій устаткування й характеристик різноманітної номенклатури вантажів, що переробляються на складах, відносить склади до складних систем. У той же час склад сам є лише елементом транспортно-логістичної підсистеми логістичного утворення більш високого рівня – логістичної системи підприємства або, в кінцевому виразі, логістичного ланцюга поставок. І, як стверджують фахівці, саме склад виступає в якості ключової ланки у структурі будь-якого логістичного утворення [1–15].

Приналежність складу до того чи іншого логістичного утворення формує основні технічні вимоги до складської системи, встановлює цілі та критерії її оптимального функціонування, диктує умови переробки вантажу. А за умови організування у межах ланцюга поставок транспортно-логістичної підсистеми вельми важливим є визначення ефективності функціонування складу, оскільки від злагодженої роботи останнього залежить своєчасне виконання логістичних активностей і досягнення логістичної мети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для складання методики оцінки ефективності функціонування складу, який є ключовою ланкою транспортно-логістичної підсистеми логістичного утворення приймемо за основу рекомендації, що опубліковані в роботах [1, 5, 7, 10, 12, 13 і ін.].

Процес відпрацювання методики буде базуватися на синтезі методик, алгоритмів і процедур оцінки ефективності функціонування складу й логістичного процесу, що здійснюється на складі, що описані у роботах [1, 5, 7,

10, 12, 13 і ін.]. В основу методики оцінки ефективності функціонування складу в транспортно-логістичній підсистемі логістичного утворення (ТЛСЛУ) покладена методика, що запропонована в публікації [14].

Метою дослідження є створення узагальненої методики оцінки ефективності функціонування складу.

Результати дослідження. Методику оцінки ефективності функціонування складу можна подати у вигляді послідовно виконуваних кроків розрахунку параметрів (критеріїв) функціонування складу ТЛСЛУ (рис. 1).

Крок 1. Розрахунок критеріїв, що характеризують ефективність використання складських площ.

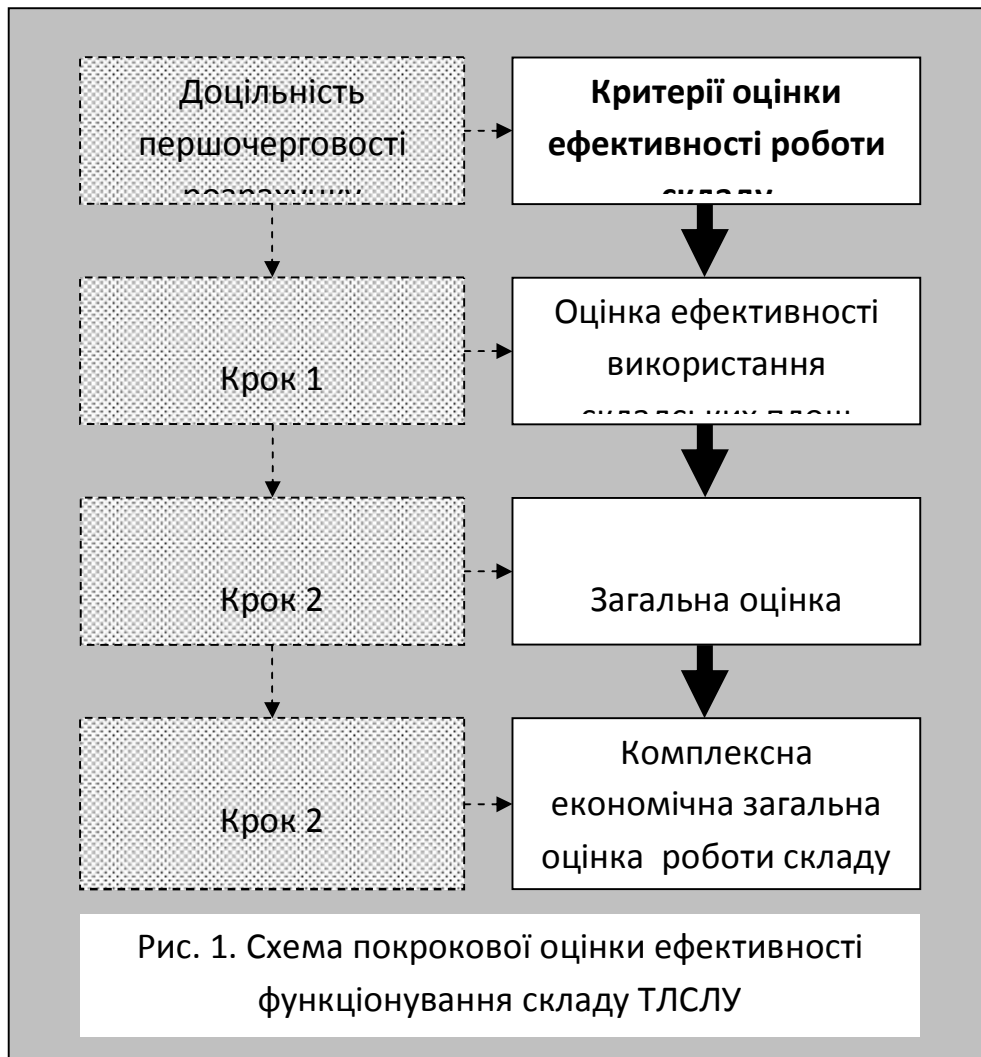
1. Коефіцієнт використання площі складу ТЛСЛУ ($K_{пл}$) характеризує повноту використання складських приміщень за площею та розраховується за формулою:

$$K_{пл} = \frac{S_{ВИК.}}{S_{ЗАГ.}}, \quad (1)$$

де $S_{ВИК.}$ – площа складів, що використовується для зберігання матеріальних ресурсів, m^2 ;

$S_{ЗАГ.}$ – загальна площа складів складу, m^2 .

За умови, коли оцінка ефективності функціонування здійснюється для реального складу, то значення показників $S_{ВИК.}$ і $S_{ЗАГ.}$ приймаються фактично з проектної документації.

За умови проектування або перепроєктування складу його загальна площа визначається за наступною формулою:

$$S_{\text{ЗАГ.}} = S_{\text{КОР}} + S_{\text{ПР}} + S_{\text{СЛ}} + S_{\text{ДОП}} \quad (2)$$

або

$$S_{\text{ЗАГ.}} = S_{\text{ВАНТ.}} + S_{\text{ДОП.}} + S_{\text{ПР}} + S_{\text{КМ}} + S_{\text{Р.М.}} + S_{\text{П.Е.}} + S_{\text{В.Е.}} + S_{\text{М.С.}}, \quad (3)$$

де $S_{\text{ВАНТ.}}$ – вантажна (основна) площа складу, тобто площа складу ТЛСЛУ, передбачена безпосередньо для зберігання товарів (площі стелажів, штабелів та інших пристроїв для зберігання товарів), м^2 ;

$S_{\text{ДОП.}}$ – допоміжна площа складу, яка зайнята проїздами та проходами, м^2 ;

$S_{\text{ПР}}$ – площа ділянки приймання, м^2 ;

$S_{\text{КМ}}$ – площа ділянки комплектування, м^2 ;

$S_{\text{Р.М.}}$ – площа робочих місць, тобто площа в приміщеннях складів, яка відведена для оснащення робочих місць складських працівників, м^2 ;

$S_{\text{П.Е.}}$ – площа приймальної експедиції складу, м^2 ;

$S_{\text{В.Е.}}$ – площа відправної експедиції складу, м^2 ;

$S_{\text{М.С.}}$ – площа міжстелажних проїздів складу, м^2 ;

Корисна площа складу $S_{КОР.}$ може бути визначена на підставі розрахунку навантаження на 1 м^2 площі підлоги і коефіцієнта заповненого об'єму.

Спосіб навантаження на 1 м^2 площі підлоги є найбільш вигідним та простим. При цьому корисна площа розраховується за формулою:

$$S_{КОР.} = \frac{Q_{ЗАП.}}{G}, \quad (4)$$

де $Q_{ЗАП.}$ – величина встановленого запасу матеріалу на складі, т;

G – навантаження на 1 м^2 площі підлоги, т.

За допомогою коефіцієнта заповнення об'єму (ємності) будь-якого обладнання для зберігання матеріалів і виробів (стелажі, штабелери та ін.) величина запасу визначається за формулою:

$$Q_{ОБ.} = V_{ЗАГ.} \cdot q \cdot h, \quad (5)$$

де $V_{ЗАГ.}$ – геометричний об'єм відповідного обладнання, м^3 ;

Q – питома вага матеріалу або виробу, $\text{т}/\text{м}^3$;

h – коефіцієнт заповнення об'єму (щільність укладки).

Якщо відома кількість матеріалу, який підлягає зберіганням $Q_{ЗАП.}$, необхідну кількість обладнання (стелажів, штабелів) N визначають за формулою:

$$N = \frac{Q_{ЗАП.}}{Q_{ОБ.}}. \quad (6)$$

Якщо відомі габаритні розміри обладнання та необхідна його кількість, корисна площа складу для зберігання певного виду матеріалу визначається за формулою:

$$S_{КОР.} = L \cdot B \cdot N, \quad (7)$$

де L – довжина відповідного обладнання для зберігання, м;

B – ширина обладнання, м.

Вантажна площа складу $S_{ВАНТ.}$ розраховується за формулою:

$$S_{ВАНТ.} = \frac{Q \cdot Z \cdot K_H}{254 \cdot C_v \cdot K_{В.В.О.} \cdot H}, \quad (8)$$

де Q – річний товарообіг, грн/рік;

Z – величина товарних запасів, дні обігу;

K_H – коефіцієнт нерівномірності завантаження складу;

$K_{В.В.О.}$ – коефіцієнт використання вантажного об'єму складу;

C_v – питома вартість 1 м³ зберігання матеріальних ресурсів на складі, грн/м³;

H – висота укладання вантажів для зберігання на складі, м;

254 – кількість робочих днів у році, дн.

Коефіцієнт використання вантажного об'єму складу ТЛСЛУ ($K_{B.B.O.}$) характеризує щільність і висоту укладання товару та розраховується за формулою:

$$K_{B.B.O.} = \frac{V_{ПОВ.}}{S_{ОБ} \cdot H}, \quad (9)$$

де $V_{ПОВ.}$ – обсяг товару в упаковці, який розташований на певному обладнанні по всій його висоті, м²;

$S_{ОБ}$ – площа, яку займає проекція зовнішніх контурів обладнання на горизонтальну площину складу, м².

Сума корисних площ для зберігання окремих видів або груп матеріалів і виробів характеризує загальну корисну площу складу.

Необхідна площа ділянки складу, на якій приймається товар ($S_{ПР}$), розраховується за формулою:

$$S_{ПР} = \frac{Q_P \cdot K \cdot T}{360 \cdot G_{П}}, \quad (10)$$

де Q_P – річний обсяг надходження матеріалу, т;

K – коефіцієнт нерівномірності надходження матеріалів на склад (1,2 – 1,5);

T – кількість днів надходження матеріалу на приймальні ділянки (у середньому до двох днів);

$G_{П}$ – навантаження на 1 м² площі, т/м².

Величина навантаження $G_{П}$ для практичних розрахунків приймається приблизно 0,25 від середнього навантаження на 1 м² корисної площі складу або приблизно 0,25–0,50 т/м².

Площа ділянки комплектування ($S_{КМ}$) складу розраховується за формулою:

$$S_{КМ} = \frac{Q_P \cdot K_H \cdot A_{Д.К.} \cdot t_{КМ}}{254 \cdot G_P \cdot q \cdot 100}, \quad (11)$$

де K_H – коефіцієнт нерівномірності завантаження складу;

$A_{Д.К.}$ – частка товарів, які підлягають комплектуванню на складі підприємства, %;

$t_{КМ}$ – кількість днів перебування товару на ділянці комплектування складу, дн.;

G_P – вартість 1 т зберігання товару на складі, грн/т;

q – питомі показники навантаження на 1 м² на дільниці комплектування складу, т/м².

Площа приймальної експедиції складу ТЛСЛУ: приймальна експедиція складу організовується для розміщення товару, який надійшов у неробочий час. Площа приймальної експедиції складу ТЛСЛУ ($S_{П.Е.}$) повинна дозволити розмістити таку кількість товару, що може надійти за певний період часу, і визначається за формулою:

$$S_{П.Е.} = \frac{Q_P \cdot K_H \cdot t_{П.Е.}}{365 \cdot G_P \cdot q_E}, \quad (12)$$

де $t_{П.Е.}$ – кількість днів, протягом яких товар буде знаходитися в приймальній експедиції складу ТЛСЛУ, дн.

q_E – питомий показник навантаження на 1 м².

Площа відправної експедиції складу ТЛСЛУ.

Відправна експедиція складу ТЛСЛУ використовується для комплектування відвантажувальних партій, що відвантажуються для відправки замовникам. Її площа ($S_{В.Е.}$) визначається за наступною формулою:

$$S_{В.Е.} = \frac{Q \cdot K_H \cdot t_{О.Е.} \cdot A_q}{254 \cdot G_P \cdot q_E \cdot 100}, \quad (13)$$

де $t_{О.Е.}$ – кількість днів, протягом яких товар буде знаходитись у відправній експедиції складу, дні;

A_q – частка продукції, що проходить через відправну експедицію складу, %;

G_P – вартість 1 м² зберігання вантажів на складі, грн/т.

Службова площа складу ($S_{Сл.}$) – це площа офісу складу. Вона розраховується залежно від кількості працівників складу. При штаті складу до трьох працівників площа контори приймається по 5 м² на кожну людину; від 3 до 5 працівників – по 4 м²; при штаті більше 5 працівників – по 3,25 м².

Допоміжна площа складу ($S_{Доп.}$) – це площа проходів і проїздів у складських приміщеннях. Її визначають залежно від габариту матеріалів, які зберігаються, розміру вантажообігу, підйомно-транспортних засобів. Для цієї мети використовують формулу:

$$A = 2 \cdot B_T + 3 \cdot C, \quad (14)$$

де A – ширина проїзду, м;

B_T – ширина транспортного засобу, м;

C – ширина зазорів між транспортними засобами, між ними та стелажми по обидва боки проїзду (приймається рівною 0,15 – 0,20 см).

Площа проходів і проїздів складу підприємства ($S_{Дол.}$) визначається після вибору варіанту механізації і залежить від типу підйомно-транспортних машин, які використовуються у технологічному процесі. Якщо ширина робочого коридору між стелажми дорівнює ширині стелажного обладнання, то площа проїздів приблизно дорівнює вантажній площі складу ТЛСЛУ.

Загальна площа складів ($S_{Заг.}$) може визначатися залежно від корисної ($S_{Кор.}$) площі завдяки розрахунку коефіцієнта використання за наступною формулою:

$$S_{Заг.} = \frac{S_{Кор.}}{J}, \quad (15)$$

де J – коефіцієнт використання площі складу.

Залежно від типу складу величина коефіцієнта використання знаходиться в межах від 0,25 до 0,8.

2. Коефіцієнт використання об'єму складу підприємства ($K_{Об.}$):

$$K_{Об.} = \frac{V_{вук.}}{V_{заг.}}, \quad (16)$$

де $V_{вук.}$ – об'єм складу, який фактично використовується, $м^3$;

$V_{заг.}$ – загальний об'єм складу підприємства, $м^3$.

Значення $V_{вук.}$ і $V_{заг.}$ приймаються за фактичними даними роботи складу.

3. Питоме середнє навантаження на $1 м^2$ корисної площі показує, яка кількість вантажу розташовується одночасно на кожному квадратному метрі корисної площі складу:

$$g = \frac{Z_{max}}{S_{пол.}}, \quad (17)$$

де g – питоме навантаження на $1 м^2$ корисної площі, $т/м^2$;

Z_{max} – кількість вантажу, що одноразово зберігається, або максимальний запас матеріалів, що зберігається на складі, $т$;

$S_{пол.}$ – площа полу складу, $м^2$.

4. Вантажонапруженість $1 м^2$ загальної площі складу (M) протягом року визначається за формулою:

$$M = \frac{Q_f}{S_{заг.}}, \quad (18)$$

де Q_f – річний вантажообіг складу, $т$.

Крок 2. Розрахунок критеріїв, що характеризують роботу складу.

1. Складський вантажообіг (B) визначається у вартісному або натуральному виразі, виходячи з рівня товарних запасів, площі та ємності

складських приміщень, кількості стелажів на складах і комірок для зберігання сировини, матеріалів або готової продукції, тобто потужності складу:

$$B = \frac{Q}{T}, \quad (19)$$

де B – вантажообіг складу, т/міс. (т/рік);

Q – обсяг сировини, матеріалів або готової продукції, який надійшов до складу за певний період часу, т;

T – тривалість періоду, міс. (рік).

2. Вантажопереробка складу ($B_{пер.}$) характеризує трудомісткість роботи складу:

$$B_{пер.} = \sum B_i, \quad (20)$$

де B_i – вантажообіг окремої ділянки складу, т/міс. (т/рік).

3. Питомий вантажообіг складу ($B_{num.}$) характеризує потужність складу, що припадає на 1 м^2 :

$$B_{num.} = \frac{B}{S_{заг.}}. \quad (21)$$

4. Коефіцієнт нерівномірності завантаження складу (K_n) характеризує завантаженість складів у різні періоди, наприклад, за місяцями:

$$K_n = \frac{B_{max}}{B_{сер.}}, \quad (22)$$

де B_{max} – вантажообіг найпотужнішого місяця, т/міс.;

$B_{сер.}$ – середньомісячний вантажообіг складу, т/міс.

5. Тривалість обігу складських запасів (T) характеризує інтервал часу, за який матеріальні ресурси здійснюють товарообіг:

$$T = \frac{D}{K_{об}^1}, \quad (23)$$

де D – тривалість періоду, міс., квартал, рік;

$K_{об}^1$ – коефіцієнт обіговості матеріальних ресурсів.

Коефіцієнт обіговості матеріальних ресурсів – це відношення річного (піврічного, квартального) обороту матеріалів до середнього залишку його на складі за той же період. Швидкість обороту матеріалів визначається через коефіцієнт оборотності матеріалів і розраховується за формулою:

$$K_{об}^1 = \frac{Q}{\frac{q_1}{2} + q_2 + \dots + q_{n-1} + \frac{q_n}{2}}, \quad (24)$$

де Q – витрата матеріалу на складі за конкретний календарний період (т/місяць, т/квартал, т/рік);

q_1 – залишок матеріалу на складі на перше число першого місяця, т;
 q_2 – залишок матеріалу на складі на перше число другого місяця, т;
 q_{n-1} – залишок матеріалу на складі на перше число передостаннього місяця,
т;

q_n – залишок матеріалу на складі на кінець останнього місяця, т;
 n – кількість залишків, використаних для розрахунку, т.

Слід зауважити, що коефіцієнт $K_{об}$ завжди повинен бути більше одиниці. В іншому випадку склад буде працювати неефективно.

6. Коефіцієнт доступності продукції ($K_{дос}$) – це показник, що характеризує ступінь доступності товару, що зберігається на складі, для споживача і визначається за наступною формулою:

$$K_{дос} = \frac{Z_t}{Q_t}, \quad (25)$$

де Z_t – обсяг замовлення товарної продукції клієнтом в заданий період часу, кг (тон, штук);

Q_t – обсяг товарної продукції, що є на складі на момент замовлення, кг (тон, штук).

Даний показник практично може використовуватися в якості комплексного кількісного показника, що характеризує дійсно ефективність роботи складу на предмет задоволення потреб споживачів.

Крок 3. Розрахунок комплексного критерію роботи складу ТЛСЛУ.

1. «Точка беззбитковості» складу.

На основі аналізу підходів до визначення «точки беззбитковості» роботи складу [12, 14], формулу для розрахунку останньої слід прийняти модифіковану, користуючись наступними міркуваннями.

Об'єктом аналізу критичної точки є знаходження точки (в грошових одиницях або в натуральних), в якій витрати рівняються доходу. Ця точка є критичною точкою. Аналіз критичної точки вимагає оцінки постійних витрат, змінних витрат і доходу. Метою аналізу критичної точки є допомога менеджеру в процесі відбору й ідентифікації обсягів зберігання запасів товарної продукції чи сировини з мінімальними витратами. Оскільки склад має варіанти декількох номенклатурних груп товарної продукції чи сировини, матеріалів, що зберігаються, а кожний варіант може мати різну ціну реалізації (чи закупівлі) і змінні витрати, то для аналізу «критичної точки» слід все ж прийняти модифіковану формулу, яка й буде відображати відношення продажів (реалізації) для кожної номенклатурної (асортиментної) одиниці товару. Іншими словами, в такій формулі зважується внесок кожної номенклатурної одиниці товару пропорційно його продажам:

$$N = \frac{12 \cdot B_{II}}{\sum \left(1 - \frac{B_{3M_i}}{C_i} \right) \cdot W_i}, \quad (26)$$

де N – критична точка в умовних грошових одиницях;

B_{Π} – постійні витрати за місяць, у.г.о.;

C – ціна одиниці товару, у.г.о.;

$B_{ЗМ i}$ – змінні витрати на одну товарну одиницю, у.г.о.;

W_i – зважений внесок кожної товарної одиниці в загальному обсязі, в долях;

i – індекс товару.

Висновки. Запропонована узагальнена методика оцінки ефективності функціонування складу, що входить до транспортно-логістичної підсистеми логістичного утворення.

Результати розрахунків за наведеною методикою можуть бути покладені в основу формування управлінського рішення щодо модернізації техніко-технологічної бази складу або зміни системи складування в цілому.

Список літератури

1. Алькема В.Г. Логістика: теорія та практика: учебно-метод. пособие / В.Г. Алькема, О.М. Сумець. –К. : ВД «Професіонал», 2008. – 288 с.
2. Бажин И. И. Логистика: компакт – учебник / И. И. Бажин. –Х.: Консум, 2003. – 240с.
3. Бауэрсос Дональд Дж. Логистика: интегрированная цепь поставок / Дональд Дж. Бауэрсос, Дейвид Дж. Клосс. –М. : Олимп-Бизнес, 2001. – 640 с.
4. Гаджинский А.М. Логистика: учебник / А. М. Гаджинский. –М. : ИТК «Дашков и К^о», 2003. – 408 с.
5. Дыбская В.В. Логистика складирования для практиков. –М. : Альфа-Пресс, 2005. – 208 с.
6. Интегрированная логистика накопительно-распределительных комплексов (склады, транспортные узлы, терминалы): учебник для транспортных вузов / Под общ. ред. Л.Б. Миротина. –М. : Экзамен, 2003. – 448 с.
7. Крикавский Є.В. Логістика: компендіум і практика: навч. посібник // Є.В. Крикавський, Н.І. Чухрай, Н.В. Чернописька. –К. : Кондор, 2006. – 340 с.
8. Логистика: учебник / Под ред. Б.А. Аникина. –М.: Инфра, 2003. – 368 с.
9. Окландер М.А. Промышленная логистика: учеб. пособие / М.А. Окландер. –К. : ЦУЛ, 2004. – 222 с.
10. Павлова Е. Состояние рынка складских услуг и современные складские технологии / Е. Павлова // Логистика: проблемы и решения. –№ 2. –2007. – С. 54–67.
11. Пономарева Ю.В. Логистика: учеб. пособие / Ю.В. Пономарева. –К. : ЦУЛ, 2003. – 192 с.
12. Посилкіна О.В. Виробнича логістика: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / О.В. Посилкіна, Р.В. Сагайдак-Нікітюк, О.В. Доровський, Г.В. Кубасова. – Х. : Вид-во НФаУ, 2009. – 364 с.
13. Таньков К.М. Виробнича логістика: навч. посібник / К.М. Таньков, О.М. Тридід, Т.О. Колодизева. –Х. : ВД «ІНЖЕК», 2004. – 352 с.

14. Сумець О.М. Як оцінити ефективність роботи складу? / О.М. Сумець // Логістика : проблеми і рішення. –№ 1. –2011. – С. 32–41.
15. Управление запасами корпорации «VOLVO». –СПб. : Интеркомсалтинг, 1998. – 136 с.

Аннотация

МЕТОДИКА ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СКЛАДА В ТРАНСПОРТНО-ЛОГИСТИЧЕСКОЙ ПОДСИСТЕМЕ ЛОГИСТИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Сумец А.М., Кравцов А.Г., Беляева О.С.

В статье описана методика оценки эффективности функционирования склада, который является ключевым звеном транспортно-логистической системы логистического образования любого уровня.

Abstract

METHOD OF ASSESSMENT OF EFFICIENCY OF OPERATION IN TRANSPORTATION AND LOGISTICS LOGISTICS EDUCATION SUBSYSTEM

Sumets A., Kravtsov A., Bilyaeva O.

This article describes a method of evaluating the performance of the warehouse, which is a key element of transport and logistics system logistics education at any level.